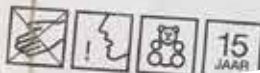

HANDLEIDING **SOFIE**

**IK WIL NIET
METEEN
EEN HAND IN
M'N BROEK**

LESBRIEF

VERHALEN VOOR

ONDER JE KUSSEN

Les ideeën bij ‘Verhalen voor onder je kussen’

Vanaf 6 oktober 2014 vindt de Week van het Puberboek plaats. Centraal staat het boek ‘Verhalen voor onder je kussen’, met zes verhalen en twee stripverhalen over liefde en seks en weerbaarheid. Met dit thema kunt u zelfs de meest tegenstribbelende leerlingen verleiden tot lezen. De mix van verschillende verhalen biedt bovendien mooie aanknopingspunten voor fictieonderwijs.

In deze lesbrief treft u een aantal suggesties hoe u het boek kunt inzetten binnen uw lessen, zodat uw leerlingen gemotiveerd aan de slag gaan met verhaalanalyse en tegelijkertijd iets leren over seksuele weerbaarheid. De lesonderdelen zijn los van elkaar in te zetten, in een les of een gedeelte van een les. Dit kan binnen lessen Nederlands, maar natuurlijk ook binnen maatschappijleer, burgerschap of mentoruren.

De verhalen uit dit boek zijn ook verfilmd. U treft de films aan op het YouTube kanaal van Sense.info: <https://www.youtube.com/SenseNederland>. Hierdoor kunt u ook klassen met een minder hoog leesniveau motiveren en meenemen in de verhalen.

Achtergrond ‘Verhalen voor onder je kussen’

‘Verhalen voor onder je kussen’ is onderdeel van de campagne Maak Seks Lekker Duidelijk. Deze campagne loopt van 2010 tot 2015 en heeft als doel seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren te voorkomen. De campagne bestaat naast ‘Verhalen voor onder je kussen’ uit interactieve games (Can You Fix It en No or Go) die jongeren via www.sense.info kunnen spelen, de website www.uwkindenseks.nl voor ouders en uit regionale acties van GGD'en.

‘Verhalen voor onder je kussen’ is bedoeld om op school te gebruiken. Het doel van het boek is dat jongeren de verhalen gaan analyseren en zodoende meer inzicht krijgen in hoe grensoverschrijdend gedrag kan ontstaan en wat je ertegen kunt doen. Daarnaast is het doel dat leerlingen onderling over de verhalen gaan praten, waardoor de sociale norm dat je duidelijk mag zijn over seks en erover mag praten (‘check elkaars handleiding’) praktijk wordt.

Seksueel gedrag en seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren 14-16 jaar

De meeste jongeren gaan bij het opdoen van seksuele ervaring geleidelijk steeds een stapje verder. Met 14,4 jaar heeft de helft van de jongeren wel eens getongzoend en met 15,2 jaar heeft de helft wel eens gevoeld en/of gestreeld met een partner. Ruim een jaar later, met 16,3 jaar, heeft de helft van de jongeren ook ervaring met aftrekken en/of vingeren. Met 17,1 jaar heeft de helft van de jongeren wel eens geslachtsgemeenschap en/of orale seks gehad (Seks onder je 25ste, 2012).

Veel jongeren krijgen te maken met grensoverschrijdend seksueel gedrag. Ongewenst seksueel gedrag kan zowel fysiek (aanraken, zoenen, seks) als niet fysiek zijn. Een ongewenst masturberend vriendje voor een webcam of seksueel getinte opmerkingen zijn voorbeelden van niet fysiek gedrag. Zeventien procent van de meisjes en vier procent van de jongens is wel eens gedwongen om iets te doen of toe te staan op seksueel gebied (Seks onder je 25ste, 2012). Alle jongeren zijn het erover eens dat het onacceptabel is om iemand tot seks te dwingen of ongewenst lastig te vallen. Tot op zekere hoogte vinden jongeren bepaalde grensoverschrijdingen, zoals ongewenst aangeraakt worden bij het uitgaan of seks hebben terwijl je geen zin hebt omdat je vriendje dat graag wil, er echter ook bij horen. Bovendien vinden jongens én meisjes dat grenzen aangeven de verantwoordelijkheid van meisjes is. Jongens krijgen weinig verantwoordelijkheid voor het voorkómen van grensoverschrijdend gedrag. ‘Jongens willen altijd meer en meisjes moeten niet te makkelijk zijn’, is een veelgehoorde opvatting (Niet zomaar seks, 2012). De dubbele moraal over seksueel gedrag van meisjes en jongens is nog erg actueel onder jongeren. Experimenteren met (seksuele) grenzen hoort bij de puberteit en levert leerervaringen op, maar jongeren kunnen ook beschadigd raken en nog lang zitten met een negatieve impact op hun (seksuele) gezondheid.

Op de website <http://www.seksuelevorming.nl/content/seksuele-ontwikkeling> kunt u meer informatie vinden over de seksuele ontwikkeling van jongeren.

Inhoud van de verhalen

Het boek bevat verhalen die geschreven zijn door bekende (jeugdboeken)schrijvers. De verhalen zijn heel verschillend, in stijl, maar ook in thematiek en perspectief. Dit maakt het boek zeer geschikt voor verhaalanalyse. Ook maakt diversiteit in de verhalen dat er voor elke leerling een verhaal te vinden zal zijn waar hij of zij iets in zal herkennen.

De hoofdpersonen in de verhalen hebben dilemma's die passen bij de leeftijdsgroep 14-16 jaar. Zo worstelen ze met verliefdheden, zijn ze veel bezig met wat hun vrienden van hen vinden en zijn ze erg onzeker over seks. Er zijn met opzet verhalen bij die gaan over absolute beginners in de liefde en over jongeren die al wel seksuele ervaring hebben.

In de keuze van de verhalen die u gebruikt in uw les kunt u ook rekening houden met het soort leerlingen dat u in de klas heeft en met de normen die zij van huis uit meekrijgen. VMBO leerlingen zijn doorgaans vroeger met zoenen en (seksuele) relaties dan VWO leerlingen. Religieuze (christelijke en moslim) meisjes zijn vaak terughoudender om over seksualiteit te praten en hebben doorgaans ook minder seksuele ervaring. Dit geldt minder voor religieuze jongens.

Korte beschrijving van de verhalen:

titel	Sukkel voor de liefde
schrijver/tekenaar	Daniëlle Bakhuis
thema	Sexting: doorsturen van blote foto
perspectief en verhaalvorm	Ik-perspectief. Esmee is de hoofdpersoon. Ze is verliefd en verstuurt de foto. Monoloog, dagboekvorm.
korte beschrijving verloop	Esmee is verliefd op Dave en dolblij als hij met haar wil whatsapp'en. Hij verleidt haar om hem een sexy foto van zichzelf te sturen en stuurt die dan de school rond. Esmee schaamt zich dood, maar de vertrouwenspersoon van de school helpt haar om zich beter te voelen.

titel	Nog nooit gedaan
schrijver/tekenaar	Manon Sikkell
thema	Zoenen: druk om niet buiten de groep te vallen omdat je als enige nog nooit gezoend hebt.
perspectief en verhaalvorm	Externe verteller beschrijft wat hoofdpersoon Isa denkt en voelt. Veel dialogen.
korte beschrijving verloop	Isa denkt dat ze de enige van haar vriendinnen is die nog nooit gezoend heeft. Ze bedenkt dat ze dan maar snel met een suffe jongen gaat zoenen, die al tijden achter haar aan loopt, om er weer bij te horen. Maar als ze met hem zoent, merkt ze dat ze hem echt leuk vindt.

titel	Wauw!
schrijver/tekenaar	Caja Cazemier
thema	Verliefd zijn op iemand van hetzelfde geslacht (lesbisch/homo-zijn)
perspectief en verhaalvorm	Ik-perspectief. Yara, hoofdpersoon, vertelt in de tegenwoordige tijd wat er gebeurt.
korte beschrijving verloop	Yara wordt verliefd op een meisje op school. Ze aarzelt wat ze met dit gevoel moet. Ze merkt dat het meisje ook verliefd op haar is en ze krijgen een relatie. En dan heeft Yara nog één probleem: hoe gaan haar vrienden reageren?

titel	Verkering.. en dan?
schrijver/tekenaar	Gerrit de Jager
thema	Onzekerheid over wat de ander van je verwacht en wat je zelf wilt.
perspectief en verhaalvorm	Stripverhaal
korte beschrijving verloop	Bobbie heeft al maanden een vriendinnetje. Ze zegt dat ze wel een stap verder wil gaan en Bobbie schrikt. Hij gaat condoms uitproberen, maar dat valt niet mee.

titel	Rubber
schrijver/tekenaar	Joost Heyink
thema	Over de grens gaan, sociale druk onder jongens om te moeten scoren als het om seks gaat, verkeerd begrijpen van signalen.
perspectief en verhaalvorm	Ik-perspectief. Hoofdpersoon is een jongen die beschrijft wat er gebeurt, in tegenwoordige tijd, met flashbacks in verleden tijd.
korte beschrijving verloop	Jongen krijgt een condoom van een vriend die claimt dat hij al seksuele ervaring heeft. Hij voelt daardoor de druk om 'het' ook eens te doen. Als hij met een meisje gaat kanoën, interpreteert hij al haar onschuldige gebaren als hints. Als hij haar overrompelt, slaat ze hem van zich af. En laat hem in de modder achter.

titel	Lisa
schrijver/tekenaar	Khalid Boudou
thema	Misbruik van verliefde gevoelens; meisje dat jongen verleidt om van alles voor haar te doen en te betalen.
perspectief en verhaalvorm	Ik-perspectief. Kamiel is verliefd op Lisa en beschrijft in retrospectief wat er gebeurd is.
korte beschrijving verloop	Kamiel wordt verliefd op Lisa. Ze verleidt hem en vraagt er dan steeds meer voor terug: haar huiswerk te maken, een rekening te betalen en uiteindelijk de creditcard van zijn vader te plunderen.

titel	Het geheim van Leila
schrijver/tekenaar	Khadija Arib
thema	Lastige situaties die jongeren tegen kunnen komen als thuis andere normen gehanteerd worden op gebied van seksualiteit dan in de (Nederlandse) samenleving/op school.
perspectief en verhaalvorm	Externe verteller. In verleden tijd wordt chronologisch verteld wat er gebeurd is.
korte beschrijving verloop	Leila groeit op in een Marokkaans gezin waar duidelijke regels gelden voor meisjes. Ze moeten maagd blijven. Leila wordt verliefd op Tom en heeft stiekem een relatie met hem. Als ze na een tijd voor het eerst seks met hem heeft, blijkt ze niet te bloeden. Als ze opzoekt hoe dat kan, ontdekt ze de mythe van het maagdenvlies en gaat daar met haar moeder over praten. Dan ontstaat er ook nieuw begrip tussen hen.

titel	De eerste keer
schrijver/tekenaar	Juliette de Wit
thema	Onzekerheid over seks; meisjes kunnen ook initiatief nemen.
perspectief en verhaalvorm	Stripverhaal
korte beschrijving verloop	Brahim gaat op schoolreis naar zee. Hij is verliefd op een meisje dat ook meegaat. Zij neemt het initiatief om te vrijen op de rotsen.

Veilige sfeer in de klas

Praten over liefde en seksualiteit kan voor leerlingen spannend zijn. Meestal uit zich dit in gegiechel en grappen. Er zijn een paar basisregels waarmee u kunt zorgen dat de sfeer in de klas veilig is om de verhalen te behandelen.

Veiligheid heeft te maken met duidelijkheid over waar het over gaat, hoe er met elkaar omgegaan wordt en wat de spelregels zijn. En uiteraard moet u ook toezien op de naleving van regels en optreden als grenzen worden overschreden.

Tips:

- » Geef een goede introductie:
  1. Maak duidelijk hoe u de verhalen gaat bespreken en wat u van de leerlingen verwacht.
  2. Merk aan het begin van de les(sen) op dat niet iedereen dezelfde kennis of ervaring heeft. Benadruk dat veel jongeren in de klas nog geen ervaring zullen hebben en dat dat heel normaal is, op hun leeftijd. U kunt dit speels doen met een kleine quiz waarin u vraagt wanneer zij denken dat jongeren gemiddeld voor het eerst zoenen of met iemand naar bed gaan, om zo te laten zien dat het minder snel is dan zij denken.

- » Maak samen met leerlingen duidelijke werkafspraken. Voorbeelden van werkafspraken zijn:
  1. Iedereen luistert naar elkaar en laat elkaar uitpraten.
  2. Klasgenoten pesten elkaar niet met wat er in de les is gezegd, ook niet buiten de klas.
  3. Lachen is prima, elkaar uitlachen niet.
  4. Iedereen is anders; denkt anders; voelt anders; verschillen worden gerespecteerd.
  5. Je bepaalt zelf wat je wel en niet vertelt.
  6. Persoonlijke vragen mogen worden gesteld, maar iedereen mag weigeren deze te beantwoorden.

- » Geef als docent het goede voorbeeld als het gaat om respect voor elkaar. Wanneer een leerling grensoverschrijdende opmerkingen maakt, ga hier dan op in. Leg uit waarom dit te ver gaat en maak de grenzen duidelijk. Een consistente houding hierin draagt bij aan de veiligheid in de klas.

- » Accepteer schaamte en schroom: in lang niet alle gezinnen wordt openlijk gepraat over seksualiteit. Leerlingen die dit van huis uit niet gewend zijn, zullen het moeilijk vinden om dat in de klas wel te doen. Het kan emoties als schaamte, schuld en weerstand oproepen.

- » Accepteer diversiteit in opvattingen: leerlingen krijgen van huis uit soms andere ideeën en opvattingen over relaties en seks mee dan op school, van vrienden of uit de media. In een klas kunnen daarom hierover verschillende opvattingen, waarden en normen bestaan, ook tussen leerlingen met een vergelijkbare culturele en/of religieuze achtergrond.

Tips:

1. Het is belangrijk om verschillen, maar zeker ook overeenkomsten te benoemen, te herkennen en te respecteren.
  2. Geef aan dat het niet nodig is dat iedereen het met elkaar eens wordt, maar dat begrip en acceptatie van elkaars opvattingen een uiting is van respect.
  3. Leg contact met alle leerlingen, ook met stille of juist sterk uitgesproken of stoere jongens en meisjes. Geef iedereen een kans om iets te zeggen en laat merken dat elke inbreng ertoe doet.
-
- » Zet normatieve uitlatingen in perspectief. Het is belangrijk in te grijpen als leerlingen zich onderling normatief of respectloos uitlaten. Denk bijvoorbeeld aan opmerkingen als 'jongens willen altijd...', 'meisjes doen...', 'Marokkanen zijn...', 'alle homo's zijn...'. Bij meningsverschillen over normen en waarden kan het gebeuren dat uzelf of de leerlingen boos worden of zich ergeren. Vaak wordt dit minder als mensen begrijpen waarom iemand een bepaalde mening heeft.

Tips:

1. Benadruk dat er niet één eenduidige seksuele en relationele norm of waarheid is, maar dat dit verschilt per persoon.
2. Stel open vragen, zonder impliciet waardeoordeel, zoals 'kun je uitleggen hoe het komt dat je...?' of 'ik hoor je zeggen dat...? Kun je daar een voorbeeld van geven?'.

Werkvormen

1. Verhaalanalyse klassikaal

Lesdoelen:

- Leerlingen passen begrippen uit de verhaalanalyse toe op een verhaal
- Leerlingen formuleren hun mening over een verhaal
- Leerlingen reageren op elkaars argumenten

Benodigde lestijd: 20 minuten

Werkvorm:

U leest in de klas een eerste alinea van een verhaal. U geeft ze daarna als huiswerk op om het verhaal thuis te lezen. U geeft ze ook als huiswerk om de onderstaande vragen te beantwoorden, zodat het gesprek de volgende les voorbereid is.

Variatie 1: U geeft de leerlingen de opdracht de antwoorden in te leveren en geeft een cijfer voor de ingeleverde boekbespreking.

Variatie 2: U laat klassikaal de film zien die over het verhaal gemaakt is en bespreekt met de leerlingen de vragen. Op deze manier hoeven ze niet het verhaal te lezen en zet u hen toch aan het werk met de verhaalanalyse.

- › Realisme: zijn de personages realistisch? Waarom wel of niet?
- › Perspectief: vanuit welk perspectief (hij/zij/ik) is het verhaal geschreven? Stel dat het geschreven zou zijn vanuit een ander perspectief, wat zou daar het gevolg van zijn?
- › Ruimte: wat doet de schrijver hiermee, waar speelt het verhaal zich af?
- › Spanning: hoe maakt de schrijver het verhaal spannend?
- › Thematiek: wat wil de schrijver zeggen? Schrijf in eigen woorden de boodschap van de schrijver op.

In het nagesprek kunt u de leerlingen vragen steeds argumenten te noemen en hun mening te onderbouwen. U kunt de dialoog tussen leerlingen hierin levendig maken door bijvoorbeeld te vragen een hand op te steken als ze het ermee eens zijn. Let in het nagesprek op dat alle leerlingen de kans krijgen hun mening te geven, ook diegenen die een afwijkend standpunt hebben. Zorg dat de sfeer veilig genoeg is voor iedereen, bijvoorbeeld voor introverte leerlingen, leerlingen die nog weinig ervaring hebben op het vlak van liefde en seksualiteit, leerlingen die een mening hebben die door anderen niet gedeeld wordt (denk bijvoorbeeld aan minderheden gelovige of juist niet-gelovige leerlingen in een klas).

2. Verhaalanalyse in groepen

Lesdoelen:

- Leerlingen passen begrippen uit de verhaalanalyse toe op een verhaal
- Leerlingen formuleren hun mening over een verhaal
- Leerlingen reageren op elkaars argumenten

Benodigde lestijd: 45 minuten (eerste ronde 20, tweede ronde 20, 5 min nabespreken)

Werkvorm:

Expertmethode. U verdeelt de klas in zes groepen. Per groepje wordt één verhaal gelezen en samen geanalyseerd (realisme, perspectief, ruimte, spanning, thematiek). U kunt hiervoor de volgende vragen hanteren:

- › Realisme: zijn de personages realistisch? Waarom wel of niet?
- › Perspectief: vanuit welk perspectief (hij/zij/ik) is het verhaal geschreven? Stel dat het geschreven zou zijn vanuit een ander perspectief, wat zou daar het gevolg van zijn?

- › Ruimte: wat doet de schrijver hiermee, waar speelt het verhaal zich af?
- › Spanning: hoe maakt de schrijver het verhaal spannend?
- › Thematiek: wat wil de schrijver zeggen? Schrijf in eigen woorden de boodschap van de schrijver op.

Vervolgens worden de groepen opnieuw ingedeeld: elke groep bestaat uit een leerling uit één van de zes groepen, dus zes leerlingen in totaal. Ieder vertelt aan zijn/haar groepsleden waar het verhaal over ging, vanuit welk perspectief het verteld wordt, wat het thema is, hoe de schrijver met ruimte omgaat en welke elementen in het verhaal zorgen voor spanning. Vraag de leerlingen ook aan hun klasgenoten te vertellen wat ze zelf van het verhaal vonden. Ze moeten hun mening onderbouwen met argumenten.

3. Verhaalanalyse en schrijfo opdracht

Lesdoelen:

- Leerlingen leren de opbouw van een verhaal kennen
- Leerlingen leren het beslissende moment in het verhaal te bepalen
- Leerlingen leren hoe ze een wending aan het verhaal kunnen geven
- Leerlingen leren over de perspectieven van personages

Benodigde lestijd: 50 minuten

Werkvorm:

Kies een verhaal uit. Suggesties hiervoor:

- › Nog nooit gedaan: wending 1: de hoofdpersoon (Isa) accepteert een uitnodiging van Charles om samen een ijsje te gaan eten; wending 2: Charles gaat haar niet zoenen en Isa besluit hem dan zelf te zoenen; wending 3: Isa vertelt haar vriendinnen dat ze met Charles gezoend heeft.
- › Sukkel voor de liefde: wending 1: de hoofdpersoon (Esmee) geeft de jongen (Dave) waar ze verliefd op is haar 06 nummer; wending 2: Esmee stuurt Dave een blote foto van zichzelf; wending 3: ze komt erachter dat Dave de foto gedeeld heeft met anderen.
- › Lisa: wending 1: Kamiel, de hoofdpersoon, schept op dat zijn vader een rijke tandarts is en daar gaat Lisa op in. wending 2: Lisa vraagt hem haar huiswerk te maken. wending 3: Kamiel neemt de creditcard van zijn vader mee naar een hotel.

Leerlingen lezen (elk een deel van) een verhaal voor. U kunt er ook voor kiezen zelf voor te lezen. Bespreek klassikaal waar volgens de leerlingen beslismomenten of de Wendingen in het verhaal zitten. Laat de leerlingen vervolgens een andere wending geven aan het verhaal door een ander einde te schrijven na een beslismoment / een wending in het verhaal.

Voor inspiratie over een andere wending geven aan een verhaal kan gebruik gemaakt worden van een van de korte films op het Sense kanaal: <https://www.youtube.com/user/SenseNederland>

Schrijfo opdracht voor de leerlingen:

- › Verzin een ander eind voor het verhaal.
- › Wat had het personage beter wel/of niet kunnen doen? Herschrijf die gebeurtenis.
- › De hoofdpersoon heeft iets meegemaakt. Wat voelt of denkt hij/zij? Doe alsof jij dit personage bent en schrijf in je dagboek.
- › Schrijf een dialoog.
- › Herschrijf een gebeurtenis vanuit een ander perspectief.
- › Schrijf een brief waarin je duidelijk maakt wat het personage beter wel/niet had kunnen doen.
- › Schrijf een brief vanuit de hoofdpersoon aan een ander personage of vice versa.

Vervolgens kunt u de verschillende keuzes die gemaakt zijn klassikaal analyseren en bespreken.

Variatie 1: U kunt de schrijfo opdracht ook als huiswerk geven.

Variatie 2: De leerlingen lezen elkaars teksten en voorzien die van commentaar.

4. Verdiepingsopdracht (boekverslag)

Lesdoelen:

- Leerlingen passen begrippen uit de verhaalanalyse toe op een verhaal / de verhalenbundel
- Leerlingen formuleren hun mening over een verhaal / de verhalenbundel
- Leerlingen schrijven een leesbaar, gestructureerd verslag.

Benodigde lestijd: 45 minuten + huiswerk

Werkvorm:

In de les bespreekt u met de leerlingen dat zij een boekverslag gaan maken van "Verhalen voor onder je kussen". Leg hierbij uit welke elementen u in het boekverslag terug wilt zien. Hierbij is te denken aan:

- › Welk einde sprak je het meeste aan? Leg je antwoord uit.
- › Welke hoofdpersoon leerde je het beste kennen?
- › Met welke hoofdpersoon kon je het beste meeleven? Hoe komt dat?
- › Welk verhaal komt het meest realistisch over? Hoe komt dat?
- › Welk verhaal vond je het meest spannend? Hoe komt dat? Probeer duidelijk aan te geven op welke manier de schrijver het verhaal spannend heeft gemaakt.
- › Welk verhaal sprak je het meeste aan en waarom? Leg je mening uit met behulp van argumenten.

Tijdens de les kunnen de leerlingen een start maken met het lezen van de verhalen en hun verslag. Het boekverslag maken ze thuis verder af.

5. Spannende trucs: analyse verschil film en geschreven fictie

Lesdoelen:

- Leerlingen herkennen de verschillende technieken die een regisseur toepast bij het maken van een film
- Leerlingen zien welke 'trucs' een schrijver en een filmmaker toepassen om spanning op te bouwen in een verhaal en film

Benodigde lestijd: 20 minuten + huiswerk + nabespreking in de les

Werkvorm:

Introductie van de huiswerkopdracht in de les ervoor:

In boeken en films worden allerlei trucs gebruikt om spanning op te wekken. In een film kunnen enge geluiden zitten, er wordt met muziek spanning opgewekt en het publiek kan plotseling een eng beeld te zien krijgen. Ook zijn er herkenbare elementen die 'suspence' geven, het voorgevoel dat er iets gaat gebeuren, zoals het klinken van naderende voetstappen, mensen die angstig kijken, stiltes, donkere steegjes... In een boek kun je dat soort visuele en auditieve elementen niet gebruiken, maar moet je werken met tekst. Hoe wekken de schrijvers van deze verhalen spanning op?

Spanning kan worden gecreëerd door:

- › Heel beeldend het gevoel te beschrijven dat de hoofdpersoon heeft
- › Informatie achter te houden en die stukje bij beetje vrij te geven.
- › De lezer nieuwsgierig maken naar de afloop door hem te laten vooruitblikken in de toekomst
- › De lezer meer laten weten dan een personage (het Jan Klaassen-syndroom) met centraal de vraag of het personage het gevaar tijdig zal ontdekken
- › De lezer telkens net genoeg nieuwe informatie geven, zodat die zich steeds weer een andere afloop van het verhaal kan voorstellen

- › Werken met cliffhangers. De schrijver breekt het verhaal op een cruciaal moment af door een nieuw hoofdstuk te beginnen en plotseling met een nieuwe of andere verhaallijn verder te gaan.
- › De lezer informatie geven die hij in feite niet nodig heeft en hem zo op het verkeerde been zetten.

U kunt de leerlingen twee voorbeelden geven uit de verhalen die in het boek staan, waarbij u kunt vragen welke truc hier nu gebruikt wordt:

Truc 1: Beeldend beschrijven

- ›› Soms weet je iets voor je het daadwerkelijk weet. Je hart trekt samen en je buik voelt aan alsof je elk moment kunt overgeven. Je lichaam meldt zich al ziek, terwijl je hoofd uit alle macht de boel probeert goed te praten:
Hij heeft het druk.
Hij heeft even geen tijd.
Er is niets aan de hand.
Hij laat vanzelf wel weer wat van zich horen...
Ik blijf mezelf vertellen dat er niets aan de hand is, omdat dat de enige manier is om niet mijn verstand te verliezen. Maar nu hij vandaag weer de hele dag niets van zich heeft laten horen, weet ik zeker dat het mis is.

(Uit: Sukkel voor de liefde, Danielle Bakhuis, Verhalen voor onder je kussen)

Truc 2: Informatie achter houden en stukje bij beetje vrij geven

Als je als lezer denkt dat je het gaat snappen, gebeurt er eerst iets anders. De boodschap is: Lisa is er vandoor en heeft hem laten zitten, mét de rekening.

- ›› Bij de receptie kwam een man in een net pak op me af gelopen. Hij stelde zich voor als meneer Bartels. 'Loopt u even mee,' commandeerde hij en hij trakteerde de receptioniste daarbij op een akelig lachje. Ik volgde hem naar zijn kantoortje. 'Pak een stoel,' zei hij op een veel te gastvrije manier.
Terwijl hij in de weer was met papieren, keek ik naar het appje op mijn mobiel.
Je was knockieout, schattie. Heb je maar laten slapen.
'Meneer, u hebt gisteren drie suites afgenomen,' sprak de man als een rechercheur. 'In twee daarvan is nogal wat schade aangericht aan wanden, badkamers en meubilair. U had een feestje?'
Ik wreef over mijn slapen. Mijn hoofd stond op springen.
'Feestje?'
'Mag ik uw creditcard?'

(Uit: Lisa, Khalid Boudou, Verhalen voor onder je kussen)

Huiswerk: Leerlingen lezen als huiswerk 2 of 3 verhalen (die u uitkiest) en kijken via youtube de bijbehorende films. U vraagt aan elke leerling op te schrijven wat hem of haar opvalt aan verschillen en overeenkomsten tussen het geschreven verhaal en de film.

Hulpvragen voor de leerlingen:

- › Wordt op dezelfde manier spanning gecreëerd?
- › Zijn de dialogen anders/hetzelfde?
- › Een regisseur maakt gebruik van andere technieken (close-up, camerastandpunt, muziek, mimiek). Op welke manier probeert de regisseur spanning te creëren?
- › Is de opbouw/volgorde hetzelfde?
- › Welke gebeurtenis/fragment sprak je in het verhaal het meest aan? Is dit fragment in de film net zo mooi/aangrijpend/spannend? Leg je antwoord uit.
- › Is het einde hetzelfde?
- › Waar komt de thematiek het beste tot uiting, in de film of in het verhaal? Licht je antwoord toe.

Klassikale nabespreking: U deelt de leerlingen in groepen in, waarna ze onderling bespreken wat ze gevonden hebben.

Variatie 1: U vraagt de leerlingen hun verslag in te leveren en bespreekt een volgende les klassikaal wat leerlingen geanalyseerd hebben.

Als u meer lesmaterialen, tips en informatie zoekt, kunt u terecht op twee websites:

www.lesgevenindiefde.nl gaat in op lastige situaties in de klas en geeft praktische tips van docenten om hiermee om te gaan.

www.seksuelevorming.nl bevat een databank aan lesmaterialen en informatie over seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren en een stappenplan om als school beleid te ontwikkelen.

Literatuurverwijzingen:

Graaf H. de, Kruijer H., Acker J. van, Meijer, S. (2012). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012. Delft: Eburon.

Cense, M., Dijk, L. van. (2010) Niet zomaar seks. Jongeren over seks en grenzen. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Colofon

Deze les ideeën horen bij het boek 'Verhalen voor onder je kussen', uitgeverij Ploegsma, ISBN 978 90 216 7395 0 / NUR 285

Deze publicatie en deze les ideeën zijn onderdeel van de actie Maak Seks Lekker Duidelijk.

© 2014 Rutgers WPF en Soa Aids Nederland

  VERHALEN VOOR
 ONDER JE KUSSEN

